

SOCIAL FEATURES OF PREVENTING YOUTH ALIENATION FROM NATIONAL IDENTITY IN AN INFORMATION SOCIETY

Nigora Zakirova

*Institute of Social and Political Sciences
Tashkent, Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: information society, national identity, alienation, globalization, mass media.

Received: 13.12.24

Accepted: 15.12.24

Published: 17.12.24

Abstract: In the information society, the alienation of youth from national identity is one of the complex challenges of globalization. This article analyzes the impact of mass media on the worldview and national values of youth. Recommendations for preserving national identity and balancing global influences are provided.

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA YOSHLARNI MILLIY O'ZLIGIDAN BEGONALASHUVINI OLDINI OLISHNING IJTIMOYIY XUSUSIYATLARI

Nigora Zokirova

*Ijtimoiy va siyosiy fanlar instituti
Toshkent, O'zbekiston*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: axborotlashgan jamiyat, milliy o'zlik, begonalashuv, globalizatsiya, ommaviy axborot vositalari.

Annotatsiya: Axborotlashgan jamiyatda yoshlarning milliy o'zligidan begonalashuvi globalizatsiya jarayonining murakkab masalalaridan biridir. Ushbu maqola ommaviy axborot vositalarining yoshlar dunyoqarashi va milliy qadriyatlariga ta'sirini tahlil qiladi. Milliy o'zlikni saqlash va global ta'sirni muvozanatlash bo'yicha tavsiyalar berilgan.

СОЦИАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ОТЧУЖДЕНИЯ МОЛОДЕЖИ ОТ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

Нигора Закирова

*Институт социальных и политических наук
Ташкент, Узбекистан*

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: информационное общество, национальная идентичность, отчуждение, глобализация, средства массовой информации.

Аннотация: В информационном обществе отчуждение молодежи от национальной идентичности является одной из сложных проблем процесса глобализации. В данной статье анализируется влияние средств массовой информации на мировоззрение и национальные ценности молодежи. Предложены рекомендации по сохранению национальной идентичности и балансировке глобального воздействия.

Axborotlashgan jamiyatning shakllanishi globalizatsiya jarayonlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu jarayon milliy madaniyat va o'zlikka katta ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbekistonda axborot texnologiyalarining keng qo'llanilishi yoshlarning turmush tarziga, fikrlash tarziga va qadriyatlariga sezilarli ta'sir o'tkazmoqda. Shu sababli, yoshlarni milliy o'zligidan begonalashuvini oldini olish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonni tahlil qilishda ijtimoiy xususiyatlarni aniqlash va ularga asoslangan holda chora-tadbirlar ishlab chiqish muhim hisoblanadi.

Axborotlashgan jamiyatda yoshlarning milliy o'zligidan begonalashuviga olib keluvchi omillarni aniqlashda globalizatsiya, madaniy tahlil, hamda ommaviy axborot vositalarining ta'siri yetakchi o'rinni egallaydi. Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar bugungi kunda yoshlar orasida madaniyatlararo ta'sirning asosiy vositasi hisoblanadi. Ular orqali dunyoqarashni shakllantiruvchi turli xil g'oyalar, madaniy me'yorlar va qadriyatlar keng tarqalmoqda. Natijada yoshlar orasida o'z milliy madaniyatiga bo'lgan qiziqishning kamayishi yoki uni qadrsizlanishi kabi holatlar yuzaga kelmoqda. Bu esa ularni o'z milliy o'zligidan begonalashuv jarayoniga yetaklaydi.

Globalizatsiya zamonaviy dunyoning eng muhim va ta'sirchan jarayonlaridan biri bo'lib, u iqtisodiy, madaniy, siyosiy va texnologik sohalaridagi global integratsiya va o'zaro bog'liqlikni anglatadi. Ushbu jarayon jahon mamlakatlari o'rtasidagi chegaralarni asta-sekinlik bilan bartaraf etib, resurslar, bilimlar, texnologiyalar va madaniy qadriyatlarning erkin harakatlanishini ta'minlamoqda. Globalizatsiya tufayli dunyo tobora "kichik qishloq" kabi yaqinlashib borayotganini ko'rishimiz mumkin.

Globalizatsiyaning Asosiy Yo'nalishlari

1. **Iqtisodiy Globalizatsiya:** Dunyo iqtisodiyotining xalqaro integratsiyasi tovar va xizmatlar savdosi, investitsiyalar va kapital oqimi orqali amalga oshadi. Xalqaro savdo tashkilotlari, masalan, Jahon Savdo Tashkiloti (WTO), global iqtisodiy aloqalarni tartibga soladi.

Shu bilan birga, transmilliy korporatsiyalar globalizatsiyaning harakatlantiruvchi kuchi sifatida faoliyat yuritadi.

2. **Madaniy Globalizatsiya:** Turli madaniyatlar o'rtasidagi muloqot va almashuvlar globalizatsiyaning muhim tarkibiy qismidir. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va xalqaro ommaviy axborot vositalari madaniy globalizatsiyani tezlashtirdi. Natijada, dunyo bo'ylab turli madaniy qadriyatlar, urf-odatlar va san'at shakllarining aralashuvi kuzatilmoqda.

3. **Texnologik Globalizatsiya:** Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi globalizatsiya jarayonini jadallashtiruvchi asosiy omillardan biridir. Internet, sun'iy yo'ldosh aloqasi va mobil texnologiyalar dunyoning turli hududlarini birlashtirdi va axborotning tezkor almashinuviga imkon yaratdi.

4. **Siyosiy Globalizatsiya:** Xalqaro tashkilotlar va ko'p tomonlama hamkorlik siyosiy globalizatsiyaning asosi hisoblanadi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT), Yevropa Ittifoqi va boshqa mintaqaviy tashkilotlar global siyosiy muammolarni hal qilishda faol ishtirok etadi.

Globalizatsiyaning Ijobiy Tomonlari

• **Iqtisodiy Foyda:** Bozorlarning kengayishi va investitsiyalarning o'sishi iqtisodiy o'sishga turtki beradi. Davlatlar o'z resurslarini samarali foydalanishi va raqobatbardoshlikni oshirishi mumkin.

• **Madaniy Almashuv:** Turli millatlarning madaniyatini o'rganish va tushunish global madaniyatni boyitadi va bag'rikenglikni rivojlantiradi.

• **Ilm-fan va Texnologiyalarning Tarqalishi:** Texnologik innovatsiyalar tezda butun dunyoga tarqalib, zamonaviy texnologiyalar va bilimlardan keng foydalanish imkonini beradi.

• **Xalqaro Hamkorlik:** Global muammolar, masalan, ekologiya va iqlim o'zgarishi bo'yicha hamkorlik qilish imkonini yaratadi.

Globalizatsiyaning Salbiy Tomonlari

• **Madaniy Assimilyatsiya:** Kichik millatlar va madaniyatlar global madaniyatning ta'sirida o'ziga xosligini yo'qotishi mumkin.

• **Iqtisodiy Notenglik:** Kambag'al va rivojlanayotgan mamlakatlar global iqtisodiy jarayonlardan yetarlicha foyda ko'rmaydi va rivojlangan mamlakatlar bilan teng raqobat qila olmaydi.

• **Ekologik Muammolar:** Global savdo va sanoat faoliyati ekologik muhitga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

• **Axborot Xavfsizligi:** Axborot texnologiyalarining keng tarqalishi bilan birga kiberxavfsizlik tahdidlari ham ortmoqda.

Globalizatsiya jarayoni milliy o'zlikka jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Milliy qadriyatlar va madaniyatlar global madaniyatning ta'sirida assimilyatsiyalashishi yoki o'zining muhim

elementlarini yo'qotishi xavfi mavjud. Shu sababli, milliy madaniyatni asrash va rivojlantirish uchun milliy ta'lim, madaniy siyosat va axborot xavfsizligini mustahkamlash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Globalizatsiya zamonaviy dunyoning ajralmas qismiga aylangan bo'lsa-da, uning ijobiy va salbiy ta'sirlarini muvozanatli tarzda boshqarish lozim. Milliy madaniyatni himoya qilish, global muammolarni hal etishda hamkorlik qilish va ijtimoiy adolatni ta'minlash orqali globalizatsiya jarayonidan maksimal foyda olish mumkin. Shu bilan birga, har bir davlat va jamiyat o'z milliy o'zligini saqlab qolish uchun faol harakat qilishi kerak.

Ommaviy axborot vositalari zamonaviy jamiyatning ajralmas qismiga aylangan bo'lib, ular insonlarning kundalik hayoti, dunyoqarashi va qadriyatlariga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Televizor, radio, internet va ijtimoiy tarmoqlar singari vositalar axborot yetkazish bilan birga, ma'lumotlarni tahlil qilish va ularga bo'lgan munosabatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu vositalar orqali jamiyatning turli qatlamlari o'rtasida muloqot sodir bo'ladi, ammo ular madaniy o'zlik va milliy qadriyatlarga xavf tug'diruvchi omil sifatida ham namoyon bo'lishi mumkin.

Ommaviy axborot vositalarining ta'sirini tahlil qilishda ularning yoshlar ongiga va milliy o'zlikni saqlashga qanday ta'sir ko'rsatishini alohida ko'rib chiqish zarur. Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlar yoshlar uchun asosiy axborot manbaiga aylangan. Ushbu platformalarda global madaniyatning kuchli ta'siri seziladi. Filmlar, musiqalar, reklama va boshqa kontentlar orqali tarqatilayotgan g'oyalar ko'pincha tijoriy va xalqaro brendlar manfaatlarini ifoda etadi. Bu esa yoshlarning o'z milliy qadriyatlarini qadrlashiga salbiy ta'sir ko'rsatib, ularni begonalashuv jarayoniga yetaklaydi.

Yana bir muhim masala — axborot vositalarida global madaniyatning haddan tashqari ko'tarilishi. Ko'pincha xorijiy madaniyatlarning namoyish etilishi mahalliy madaniyat va urf-odatlarini ikkinchi darajaga tushirib qo'yadi. Yoshlar orasida o'z madaniyatidan ko'ra, global madaniyatning elementlarini afzal ko'rish holati kuzatiladi. Natijada milliy o'zlikning ahamiyati kamayadi, va yoshlar o'z milliy o'zligini yo'qotish xavfi bilan duch keladi.

Shu bilan birga, ommaviy axborot vositalari orqali milliy madaniyat va qadriyatlarni targ'ib qilish imkoniyati ham mavjud. Bu vositalar madaniy merosni keng ommaga yetkazish, milliy qahramonlar va tarixiy voqealarni yoritish, an'analarni qayta tiklash uchun kuchli vositaga aylanishi mumkin. Masalan, o'zbek xalqining boy madaniy merosini aks ettiruvchi filmlar, ko'rsatuvlar yoki hujjatli dasturlar orqali yoshlarning milliy o'zligiga bo'lgan qiziqishini oshirish mumkin.

Ommaviy axborot vositalarining salbiy ta'sirini kamaytirish uchun ularni nazorat qilish va milliy axborot siyosatini takomillashtirish zarur. Milliy madaniyatni ommalashtirish va targ'ib

qilishni davlat darajasida qo'llab-quvvatlash, ommaviy axborot vositalarida mahalliy kontentni ishlab chiqish va targ'ib qilish lozim. Shu bilan birga, yoshlarni axborot madaniyatiga o'rgatish, ularni tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish orqali ommaviy axborot vositalarining ta'sirini muvozanatlashtirish mumkin.

Ommaviy axborot vositalari zamonaviy jamiyatda kuchli ijtimoiy va madaniy ta'sir kuchiga ega. Ular yoshlarning dunyoqarashini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ammo ularning ta'sirini to'g'ri yo'naltirish va milliy madaniyatni saqlashga xizmat qiladigan vositaga aylantirish jamiyatning barcha qatlamlari uchun ustuvor vazifa bo'lib qolmoqda. Ommaviy axborot vositalaridan samarali foydalanish orqali yoshlarning milliy o'zligini mustahkamlash va globalizatsiya jarayonida milliy qadriyatlarni saqlashga erishish mumkin.

Shu o'rinda milliy o'zlik tushunchasini chuqur anglash lozim. Milliy o'zlik — bu jamiyat a'zolarining o'z milliy madaniyati, qadriyatlari, tili, urf-odatlar va an'analari bilan ifodalanadigan o'ziga xosligi hisoblanadi. Yoshlarni milliy o'zlikni anglash va uni qadrlashga yo'naltirishda ta'lim tizimi, oilaviy muhit va ijtimoiy institutlarning o'rni alohida ahamiyatga ega. Milliy o'zlikni saqlash uchun milliy g'ururni shakllantirish, tarixiy xotirani mustahkamlash va an'analarni asrab-avaylash kerak.

Axborotlashgan jamiyatda yoshlarni milliy o'zligidan begonalashuvini oldini olishning muhim ijtimoiy xususiyatlaridan biri bu ta'lim tizimini isloh qilishdir. Ta'lim tizimida yoshlarning axborot madaniyatini rivojlantirish, ularni tanqidiy fikrlashga o'rgatish va milliy qadriyatlarga asoslangan o'quv dasturlarini joriy qilish dolzarb vazifa hisoblanadi. Masalan, milliy tarix va adabiyotga oid bilimlarni chuqurlashtirish, yoshlarni madaniy meros bilan yaqindan tanishtirish orqali ularni milliy o'zligiga bo'lgan hurmatini oshirish mumkin.

Ijtimoiy xususiyatlarning yana bir muhim jihati oilaning ta'sir kuchidir. Oila yoshlarning dastlabki ijtimoiylashuv muhitidir. Oila a'zolarining milliy qadriyatlarga bo'lgan munosabati, ularni asrab-avaylashga qaratilgan sa'y-harakatlari yoshlarning shaxsiy fazilatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, ota-onalar va boshqa oila a'zolari yoshlarni milliy madaniyat va qadriyatlarga hurmat qilish ruhida tarbiyalashi muhim ahamiyatga ega.

Axborot texnologiyalarining yoshlar ongi va madaniyatiga ta'sirini kamaytirish uchun davlat va jamiyatning faol ishtiroki talab etiladi. Davlat tomonidan yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashga qaratilgan maxsus dasturlarni amalga oshirish, ijtimoiy tarmoqlarda milliy madaniyatni targ'ib qilish, hamda axborot xavfsizligini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar ko'rish muhimdir. Shu bilan birga, yoshlarni milliy o'zlikka hurmat qilishga yo'naltirilgan ommaviy madaniyat namoyishlarini yaratish va targ'ib qilish orqali global madaniy ta'sirni muvozanatlashtirish mumkin.

Shuningdek, milliy madaniyat va o'zlikni saqlashda yoshlar tashkilotlari va jamoat birlashmalarining ham roli beqiyosdir. Yoshlar tashkilotlari o'z faoliyatida yoshlarni milliy qadriyatlar va madaniyatga hurmat qilishga o'rgatishga alohida e'tibor qaratishi lozim. Turli xil madaniy tadbirlar, milliy san'at va musiqaga bag'ishlangan loyihalar orqali yoshlarning milliy o'zlikka bo'lgan qiziqishini oshirish mumkin.

Axborotlashgan jamiyatda yoshlarning milliy o'zlikdan begonalashuvi global omillar bilan bir qatorda mahalliy ijtimoiy muhit bilan ham bog'liqdir. Shu sababli, jamiyatning barcha qatlamlari — ta'lim tizimi, oilalar, davlat tashkilotlari va ommaviy axborot vositalari — bu muammoni hal etishda birlashgan holda harakat qilishi zarur. Milliy o'zlikni asrash va rivojlantirish nafaqat yoshlarning, balki butun jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, axborotlashgan jamiyatda yoshlarni milliy o'zligidan begonalashuvini oldini olishning ijtimoiy xususiyatlari ko'p qirrali jarayon bo'lib, unda turli xil ijtimoiy institutlar o'zaro hamkorlikda harakat qilishi talab etiladi. Milliy madaniyatni asrash va yoshlar ongida milliy g'ururni shakllantirish orqali globalizatsiya jarayonida ham milliy o'zlikni saqlashga erishish mumkin. Bu esa kelajak avlodning ijtimoiy barqarorligini ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and Culture*. Wiley-Blackwell.
2. Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. University of Minnesota Press.
3. Bauman, Z. (2001). *Community: Seeking Safety in an Insecure World*. Polity Press.
4. Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster.
5. McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. McGraw-Hill.
6. Robertson, R. (1992). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. SAGE Publications.